

Er universiteternes bukser ved at sprække under for mange politisk pålagte opgaver?

Forskningsystemet er under pres på flere fronter. Samtidig ser vi et stigende antal politisk definerede opgaver, som flytter universiteternes opmærksomhed væk fra kerneopgaverne, og især kan underminere deres evne til at udføre grundlagskabende forskning. Der er behov for at gentænke dansk forskningspolitik, mener Tænketanken DEA.

MARIA THERESA NORN,
Analysechef,
Tænketanken DEA
mtn@dea.nu

Uddannelses- og Forskningsminister Søren Pind og hans embedsværk arbejder på et nyt forskningspolitisk indspil, som forventes offentliggjort til efteråret. Ministeren har inviteret en række topfolk i uddannelses- og forskningssystemet til et todages møde i april, hvor de kan byde ind med nye visioner for dansk forskningspolitik. Og det er gode nyheder. Som en række aktører i det danske forskningssystem – herunder den tidligere rektor på Københavns Universitet Ralf Hemmingsen, bestyrelsesformand for Det Frie Forskningsråd Peter Munk Christiansen og formand for Carlsbergfondet Flemming Besenbacher – for nylig har påpeget, har Danmark i høj grad brug for en ny forskningspolitik.

Politisk nedprioritering og revner i fundamentet til forskningssystemet

Dansk forskning har, samlet set, aldrig klaret sig bedre end i dag. Nutidens stærke præstation skyldes dog ikke aktuelle politiske tiltag men snarere politisk investeringsvilje og en række forskningspolitiske indsatser i 80'erne og 90'erne. Det slog Center for Forskningsanalyse på Aarhus Universitet fast i en analyse udført for Danmarks Forsknings- og Innovationspolitiske Råd i 2016. Men fundamentet under det danske forskningssystem er begyndt at slå revner, blandt andet i form af en stigende afhængighed af eksterne midler til forskning, utilstrækkelige rammer for nybrudsforskning, og mangelfulde arbejdsvilkår for forskere i almindelighed og yngre forskere i særdeleshed.

Det er ikke bare i Danmark, at forskningssystemet er i krise. I hele verden ser vi i disse år en voksende kritik af transparens og replikabilitet i forskningen, øget bekymring om videnskabelig uredelighed og overproduktion af videnskabelige artikler, hvoraf mange aldrig citeres eller for den sags skyld læses. Koblet med en bevægelse mod stadig mere «open science», som udfordrer normer, arbejdsgange og formidlingsmønstre i forskningen, og en fortsat politisk utilfredshed med de direkte målbare erhvervsmæssige gevinster fra investeringer i universitetsforskningen, betyder det, at universitetssektoren er under pres på flere fronter.

Måske derfor er forskningspolitikken i dag svær at få øje på i Danmark. Efter et årti med øgede investeringer og mange politiske tiltag, har forskningsområdet i 2010'erne været præget af politisk nedprioritering og økonomiske nedskæringer på både institutionsniveau og på de konkurrenceudsatte forskningsmidler. Der er behov for at diskutere, hvordan vi kan reparere revnerne i forskningssystemet og dermed fremtidssikre dets evne til at levere ny viden, nye teknologier og højtuddannet arbejdskraft til det danske erhvervsliv og samfund. Derfor har DEA det seneste års tid gennemført en analyse af udfordringer og mulige veje frem for dansk forskning.

“I hele verden ser vi i disse år en voksende kritik af transparens og replikabilitet i forskningen, øget bekymring om videnskabelig uredelighed og overproduktion af videnskabelige artikler, hvoraf mange aldrig citeres eller for den sags skyld læses”

Analysen, som bygger dels på et litteraturstudie, dels på mundtlige og skriftlige indspil fra en bred vifte af aktører i og omkring det danske forskningssystem, afrapporteres i foråret som et indspil til en ny og ambitiøs dansk forskningspolitik.

Et stigende antal politiske krav flytter universiteternes opmærksomhed væk fra kerneopgaverne

Et af de spørgsmål, som vi berører i vores forskningspolitiske indspil, er, om vi i dag lægger så mange samfundsopgaver over på universiteterne, at bukserne er ved at sprække?

Gennem århundreder har vi udviklet offentligt finansierede universiteter til at være højt specialiserede institutioner, som har de nødvendige incitamenter og rammer til at udføre forskning, der er tilstrækkeligt grundlagsskabende til at være relevant for mange aktører i samfundet. Den potentielle anvendelse af denne forskning er imidlertid så usikker, langsigtet og bred, at private aktører ikke har tilstrækkelige økonomiske incitamenter til at udføre sådanne aktiviteter. Universiteternes væsentligste samfundsrolle er derfor at udføre grundlagsskabende forskning, at gøre resultaterne af deres forskning bredt tilgængelige via videnspredning, og at udbyde forskningsbaserede uddannelser, der leverer højtuddannet arbejdskraft og derved

“Tværtimod er der flere forhold, som peger på et behov for at gentænke den politiske tilgang til at fremme øget nyttiggørelse af forskningen”

også bidrager til at kanalisere viden fra forskningen ud i samfundet.

Men universiteterne pålægges løbende nye opgaver, krav og forventninger, som binder basismidler og ressourcer hos både ledelse og forskere. I 90'erne og 00'erne kom der f.eks. større politisk fokus på universiteternes ansvar for at fremme ikke blot spredningen, men også den erhvervsmæssige anvendelse af forskningsresultater. Der er gode, videnskabeligt dokumenterede argumenter for at fremme et tovejs-samarbejde mellem forskere og erhvervslivet: herunder positive effekter for forskerne i form af nye idéer og ressourcer til forskningen, samt styrket anvendelse af forskningsresultater, øget produktinnovation, og forbedret økonomisk performance for virksomheder. Men argumenterne for, at universiteterne skal anvende betydelige ressourcer til at fremme øget og hurtigere erhvervsmæssig nyttiggørelse står langt mindre klart. Tværtimod er der flere forhold, som peger på et behov for at gentænke den politiske tilgang til at fremme øget nyttiggørelse af forskningen. For det første har universiteternes teknologioverførselsindsats, der i udgangspunktet skulle have været selvfinansierende, i stedet vist sig at være en underskudsforretning, som dermed skal finansieres af basismidlerne. Udenlandske studier dokumenterer også, at teknologioverførsel for de fleste universiteter i verden aldrig bliver selvfinansierende. For det andet peger tidligere analyser også på, at universiteterne har svært ved at udvikle eller rekruttere de optimale kompetencer til at løfte den kommercielle udvikling af lovende opfindelser; at midler til modning og validering af tidlig-stadie forskningsopfindelser med henblik på erhvervsmæssig udnyttelse er knappe; og at teknologioverførsel i det hele taget fylder uforholdsmæssigt meget i den politiske debat. Det gælder især sammenlignet med andre formelle såvel som uformelle mekanismer for videnuddveksling, som typisk spiller en langt større rolle i spredningen og nyttiggørelsen af resultater fra universitetsforskningen end handel med patenter og etablering af spinout-virksomheder.

Basismidlerne er under pres

Universiteterne er desuden blevet pålagt en række yderligere opgaver og forventninger

siden årtusindeskiftet. Det gælder eksempelvis gennemførslen af ph.d.-løftet i 2006, undervisning i innovation og entreprenørskab, støtte af iværksætteri blandt forskere og studerende og ydelse af forskningsbaseret myndighedsbetjening. Kortvarigt skulle de også fremme social mobilitet blandt studerende. De skal samarbejde med lokale virksomheder og fungere som *katalysatorer for regional udvikling og vækst*, på trods af manglende evidens for, at de overhovedet – bl.a. pga. den grundlagsskabende karakter af deres forskning – har gode forudsætninger for at yde et direkte, målbar bidrag til regional vækst. Dertil kommer opgaver rettet mod f.eks. at *udvikle og øge kvaliteten af universitetsuddannelser* og *styrke internationalisering* i både uddannelse og forskning.

Der er med dette udgangspunkt grund til at frygte, at universiteternes basismidler og deres medarbejderes ressourcer bindes i uhensigtsmæssig høj grad af de stadig flere krav, forventninger og mål, som universi-

teterne løbende skal tilpasse sig. Basismidlerne er udover det voksende pres fra de politisk definerede opgaver også bundet af krav om medfinansiering og andre indirekte omkostninger forbundet med den eksterne forskningsfinansiering. Som følge heraf er egentlige frie midler til forskning på universiteterne ved at blive en mangelvare. Dette risikerer at underminere universiteternes muligheder for at løfte den samfundsopgave, de er skabt til at løfte: dels at udføre grundlagsskabende forskning, dels at formidle resultaterne heraf gennem forskningsbaserede uddannelser og videnuddveksling med det omgivende samfund.

Der er derfor behov for at diskutere, hvilke opgaver, universiteterne fremover bør prioritere og løfte. Dette forudsætter et kritisk, samlet blik på de opgaver, som universiteterne skal løfte i dag. Det gælder også de aktiviteter, som er genstand for måling og indsamling af statistik, da dette må forventes at medføre ændringer i universiteternes prioritering af ressourcer og indsatser. Målet bør være at definere en portefølje af opgaver, som imødekommer politiske ønsker til universiteternes brede samfundsmæssige rolle *uden* at flytte uhensigtsmæssigt mange ressourcer fra universiteternes kerneopgaver. 📍

“Der er med dette udgangspunkt grund til at frygte, at universiteternes basismidler og deres medarbejderes ressourcer bindes i uhensigtsmæssig høj grad af de stadig flere krav, forventninger og mål, som universiteterne løbende skal tilpasse sig”

